

České země za vlády Lucemburků (1310–1437)

Po vymření Přemyslovců a čtyřletém období bojů o moc ve státě usedl na český trůn příslušník rodu Lucemburků Jan. Zejména za vlády jeho syna Karla, který se – jako první český král vůbec – stal také císařem římským, dosáhly české země dosud nepoznaného rozvoje. Karel IV. nově vyjádřil svazek českých zemí – tedy Čech, Moravy, Slezska, Horní a Dolní Lužice – a vytvořil instituci Koruny české, která fakticky přežila až do zániku Rakousko-Uherska. Vrchovatou měrou se zasloužil o potvrzení nezávislosti českého státu na říši. Založil první univerzitu na našem území, jednu z nejstarších v Evropě vůbec, jeho přičiněním bylo pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství a tak přispěl i k duchovní, myšlenkové samostatnosti Českého království. Za Karlova panování se rozrůstala a bohatla města již existující a vznikala města nová, bylo postaveno mnoho hradů, královských i šlechtických, a také církevních staveb, ve slohu vrcholné gotiky.

Velikost říše Karla IV. však v sobě nesla zárodky budoucí hluboké krize. Po jeho smrti ustrnul rozvoj hospodářství, rozpory mezi jednotlivými vrstvami společnosti nezadržitelně narůstaly, došlo k oslabení královské moci. Stále silnější nespokojenost nižší šlechty směřovala především proti městům a církvi, které vlastnily značný majetek.

Na začátku 15. století se církevní instituce staly největším vlastníkem půdy v zemích Koruny české. Bohaté a stále bohatnoucí duchovenstvo vedlo rozmařilý život, což vzbuzovalo všeobecný odpor, stejně jako kupčení s církevními úřady a především prodávání odpustků. Člověk, který se dopustil špatného skutku, mohl dosáhnout odpuštění ne tím, že se ze svého činu kál a snažil se žít lépe, ale tím, že si odpuštění zaplatil. To vše vyvolávalo pobouření nejen mezi obyčejnými lidmi, ale i mezi duchovními, zejména z řad nižšího kněžstva, které nemělo naději, že se kdy domůže vyšších církevních úřadů, protože nemělo dost prostředků, aby si je mohlo zakoupit. Z těchto kořenů vyrůstalo hnutí za nápravu (reformu, odtud název reformace) církve a společnosti, které u nás ztělesnili Jan Milíč z Kroměříže nebo Mistr Jan Hus.

Husův proces v Kostnici a jeho smrt způsobily v Čechách revoluční výbuch. Husitská revoluce, která byla vlastně krutou občanskou válkou, do základů otřásla stávajícím církevním i světským pořádkem v zemi. Katolická církev a král Zikmund Lucemburský, zákonný dědic trůnu po smrti jeho bratra Václava IV., se stali prvním terčem útoku nespokojené české veřejnosti. Přestože se na jejich stranu přidal i sám papež, nedokázal jim účinně pomoci. Nepomohlo ani několik křížových výprav, které byly proti Čechám vyhlášeny, neboť skvělí husitští válečníci nad nimi dokázali zvítězit. Přestože rozpory uvnitř husitského hnutí nakonec vedly k porážce jeho radikálního křídla v bitvě u Lipan, husitství či kališnictví se nakonec stejně prosadilo, zejména v Čechách.

V Čechách podlomily husitské války na dlouhou dobu moc katolické církve, oslabily však také zemi jako celek: způsobily obrovské škody v počtu a složení obyvatelstva, takřka zničily hospodářskou základnu království, způsobily mimořádné škody kulturní. Na dru-

hé straně však vedly k posílení českého národního sebevědomí. Zájem nejširší veřejnosti o spory v církevních otázkách přispěl k masovému rozšíření gramotnosti. Čeština se v té době stala hlavním literárním jazykem, užívala se i v diplomatických kruzích a jako spisovná řeč se rozšířila na Slovensku.

Husitství se hluboce zapsalo do českého národního povědomí a jeho tradice se zásadním způsobem podílela na vytváření novodobého českého národa v 19. a 20. století.

Konec husitských válek se shodou okolností kryje se smrtí krále Zikmunda Lucemburského, posledního českého panovníka této dynastie. Málokdo ví, že vzděláním i smýšlením byl již renesančním člověkem. Jako uherský král musel také čelit tureckým útokům, kdyby svůj život nemusel marnit bojem o České království, mohl významným způsobem přispět k jeho rozkvětu.

1310–1346 – vláda krále Jana Lucemburského. Období jeho panování charakterizuje úpadek královské moci, ekonomický rozvrat země. Král trávil většinu času za hranicemi země.

1310–1314 – vznikla kronika tzv. Dalimila, která obsahuje veršované zpracování dějin Čech. Je nesena silně vlasteneckým a protiněmeckým tónem. Byla to první kronika, napsaná česky.

1311 – český král a markrabí moravský Jan Lucemburský potvrdil Moravskému markrabství všechna jeho práva a svobody, které mu zabezpečovaly rovnoprávné postavení s Čechami v rámci lucemburského dynastickeho soustátí. S Čechami Moravu spojovala jen osoba společného panovníka a povinnost společné obrany.

1322, 28. 9. – český král Jan Lucemburský se zúčastnil bitvy u Mühldorfu na straně Ludvíka

Bavora. Za poskytnutou pomoc obdržel Chebsko, které je od té doby s konečnou platností součástí Českého království.

1323 – královna vdova Eliška Rejčka založila na Starém Brně ženský cisterciácký klášter Aula regia.

1334, leden – syn Jana Lucemburského Karel se stal markrabím moravským.

1335, 24. 8. – král Jan Lucemburský spolu s moravským markrabím Karlem se tzv. trenčínskou smlouvou vzdali nároků na polskou korunu ve prospěch Kazimíra III. a současně si pojistili držení celého Slezska.

1340 – olomoucký biskup Jan Volek založil v Pustiměři u Vyškova ženský benediktínský klášter.

1344, 30. 4. – papež Kliment VI. povýšil pražské biskupství na arcibiskupství. Prvním arcibiskupem se stal Arnošt z Pardubic. Současně byl položen základní kámen ke stavbě gotické katedrály sv. Víta v Praze. V r. 1344 bylo založeno rovněž biskupství v Litomyšli.

1346, 14. 7. – sjezd kurfiřtů v Rhensu zvolil římským králem Karla IV.

1346, 26. 8. – bitva u Kresčaku (Crécy) ve Francii. Bitvy se na straně Francouzů proti Angličanům zúčastnil i tehdy již slepý český král Jan Lucemburský, který v boji zahynul. Novým českým panovníkem se stal jeho syn Karel (jako český král Karel I.). Zasloužil se o územní rozmach českého státu, upevnil jeho nezávislost na německé říši, zajistil také jeho hospodářský rozkvět.

1347, 21. 11. – král Karel založil v Praze klášter pro mužský řád benediktinů východního obřadu, kteří užívali slovanského bohoslužebného jazyka. Proto se nazývá také Na Slovanech.

1348, 8. 2. – král Karel založil Nové Město pražské, kterému udělil stejná práva, jakým se těšilo Staré Město. Snažil se dosáhnout toho, aby se Praha stala důstojným sídelním městem českého krále a římského císaře.

1348, 7. 4. – český král Karel založil pražskou univerzitu, první vysokou školu toho druhu

ve střední Evropě. Měla fakultu artistickou (srovnatelná s pozdější filozofickou), právnickou, lékařskou a teologickou.

1348, 7. 4. – Morava rozdělena ve tři lenní útvary (markrabství, biskupství a opavské vévodství), podléhající jen českému králi.

1348, 10. 6. – na příkaz Karla IV. začal stavitel Matyáš z Arrasu budovat hrad Karlštejn. Měl být nedobytnou pevností, v níž měly najít úkryt korunovační klenoty české i říšské, korunní archiv, sbírka ostatků svatých atd.

1348 – na Moravě byly založeny desky zemské v Brně a v Olomouci, do nichž se zapisovala právní pořizení svobodných obyvatel země.

1348 – k českému státu byla připojena Dolní Lužice a v pozdějších letech také Braniborsko, Horní Falc a další říšská léna. Od této doby se začal důsledně používat pojem země Koruny české.

1349, 26. 12. – Karel IV. udělil Markrabství moravské jako léno České koruny svému mladšímu bratru Janu Jindřichovi, po něm

na Moravě vládli jeho synové Jošt, Jan Soběslav a Prokop. Teprve po Joštově smrti r. 1411 připadlo Markrabství moravské opět českému králi.

1355 – Karel IV. se pokusil prosadit písemnou podobu zemského zákoníku *Maiestas Carolina*. Jeho snaha ztroskotala na odporu šlechty.

1355, 5. 4. – český a římský král Karel byl jako první český panovník vůbec korunován římským císařem. Karel IV. byl prvním středověkým císařem, který uměl číst a psát, sám sepsal latinsky svůj vlastní životopis (*Vita Carolina*) a legendu o sv. Václavovi.

1356 – Karel IV. nechal na říšském sněmu v Metách schválit Zlatou bulu, která jako základní říšský zákon vymezovala značnou míru nezávislosti Koruny české na říši a která českého krále povyšovala na první místo mezi kurfiřty.

1356 – nedokončeného stavitelského díla Matyáše z Arrasu, který v r. 1352 zemřel, se ujal Petr Parléř.